

УДК 372.3 053

Алла Миколаївна Гончаренко,
кандидат педагогічних наук, доцент
Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київський університет імені Бориса Грінченка,
e-mail: Goncharenko08@bigmir.net

ОРГАНІЗАЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕНДЕНЦІЇ ПРАКТИКИ ТА ВИМОГА ЧАСУ

У статті зіставлено усталені та сучасні практики організації буття дітей в умовах дошкільного навчального закладу. Виокремлюються суперечності, що стають причиною й зумовлюють потреби змін у дошкільній освіті. Обґрунтовано пріоритет самоорганізації діяльності дитини, її самостійного вибору над регламентованою та організованою дорослим діяльністю. Проаналізовано усталені терміни й підходи та запропоновано ті, що відображають сучасні орієнтири. Значну увагу приділено заняттю як найпоширенішій формі організації дитячої життєдіяльності. Розглянуто варіативність сучасних занять, спрямованих на побудову й супровід індивідуального вектору розвитку.

Ключові слова: заняття, міні-заняття, організація процесів життєдіяльності, ритм, самоорганізація.

Специфічні проблеми соціально-економічного, політичного розвитку України суттєво впливають на ситуацію в системі дошкільної освіти. Нові концептуальні підходи до організації та змісту навчання дітей у початковій школі також зачіпають дошкільний устрій. Усталені підходи до організації перебування дітей в умовах дошкільного навчального закладу, до розпорядку дня та його складових підлягають дослідженню, ретельному аналізу.

Сучасна психолого-педагогічна література акцентує увагу на діяльнісному підході як до вивчення особистості в різних її проявах, так і в організації її буття. Свого часу С. Л. Рубінштейном було висунуто положення про єдність психіки і діяльності, де остання розглядається ним як рушійна сила розвитку психіки. Психологічну сутність діяльності та її структуру розробив О. М. Леонтьєв. Діяльність розглядалася ученими як форма пошуку активності. Отже, діяльність – це активна взаємодія особистості з довкіллям задля задоволення потреб.

Постановка проблеми. Усе життя дитини супроводжується різними видами діяльності, у процесі яких вона набуває певних знань, здійснюється її психічний розвиток, збагачення форм пізнання довкілля, засвоєння суспільного досвіду, норм і правил взаємовідносин між людьми, відбувається соціалізація дошкільника. З віком дитини розвивається й сама діяльність, з'являються нові, більш складні її види. На кожному віковому етапі розвитку дитини є своя провідна діяльність. За словами О. М. Леонтьєва, провідною діяльністю є не будь-яка діяльність, що є характерною для певного етапу розвитку, а та з розвитком якої відбуваються найважливіші зміни у психіці дитини і всередині якої розвиваються психічні процеси, що готують дитину до переходу на новий, вищий щабель її розвитку. У дошкільному закладі – це послідовний перебіг певних його складових, що нормують чергування активної діяльності та відпочинку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна та зарубіжна педагогіка збагатилася масштабними дослідженнями щодо підвищення ефективності освітнього процесу, реалізації системного підходу до дитини (І. Бех, О. Кононко, Т. Поніманська, А. Михайлова, Е. Кушнарєнко, Н. Губанова), Особистісно орієнтована, гуманістична педагогіка розглядає дитину в єдності всіх її проявів та історії життя [1; 5].

Водночас у науково-методичній галузі тривалий час існує низка суперечностей, що об'єктивно наявні в практиці: між значною кількістю сучасних науково-методичних праць та поверховою здатністю вихователів адаптувати зміст до своєї практичної діяльності; між зростанням інтересу до альтернативної педагогіки й сучасних практик та залежністю від звичних підходів; між новим стратегічним курсом державної освіти та зручністю використання навчально-дисциплінарної моделі дошкільної освіти.

Метою статті є виокремлення можливих змін у організації навчально-виховного процесу на користь створення розвивального середовища для вільної й самостійної життєдіяльності дітей;

перетворення чітко регламентованих фрагментарних занять на варіативну безперервну діяльність заради створення для дошкільників цілісної картини світу.

Буття дитини як збалансований і гармонійний, цілісний і послідовний перебіг фізіологічних, пізнавальних, діяльнісних процесів унормовує чергування активної діяльності та відпочинку (прогулянки, гігієнічні процедури, харчування, ігри, спілкування, відпочинок та сон). Організацію процесів життєдіяльності недоцільно суворо розмежовувати. Варто надавати їм рухливості в часі (подовжувати, скорочувати, замінювати) залежно від стану вихованців, умов, виняткових ситуацій тощо, дотримуючись цілісності розпорядку дня і збалансованості в ньому основних компонентів.

Звертаючись до термінів, що слугують фронтально зорієнтованій моделі, наголошуємо на терміні *режим* – точно встановлений, незмінний розпорядок життя. Подібний інший термін – «дисципліна» (твердо встановлений порядок, дотримання якого є обов'язковим для всіх членів даного колективу). Однак розвивально-пізнавальна життєдіяльність поширюється на весь час перебування дитини в дошкільному навчальному закладі, окрім сну, а відсутність її жорсткої регламентованості дозволяє почергове домінування організованих та самоорганізованих, індивідуальних, групових, фронтальних способів педагогічного впливу. Та найвищою педагогічною метою є самоорганізація дітей, самостійний вибір, що диктується метою, змістом діяльності, бажаннями та вподобаннями кожного малюка. Тут доцільно говорити про ритм життєдіяльності. Такий підхід дещо нівелює обов'язковість і чіткість процесів між сном та харчуванням. Цікавою видається думка про те, що будь-яке порушення біологічного ритму людини чи намагання нав'язати непритаманний їй темп життя негативно впливають на здоров'я, інтелект і психіку особистості [2; 4].

Досить поширеною є така форма організації педагогічної роботи, як *заняття* [6; 7]. Аналіз традиційних фронтальних занять доводить, що вони почасти утруднюють реалізацію особистісно орієнтованої моделі дошкільного виховання з огляду на такі чинники:

- регламентований час не дозволяє педагогам повно враховувати настрій, бажання, міру зайнятості, стан усіх вихованців;
- досить важко брати до уваги та покладатися на індивідуальний досвід вихованців, особливо при значній кількості дітей у групі;
- домінують однотипні вказівки, завдання, зауваження, вимоги, пояснення для всіх дітей;
- педагог безпосередньо чи опосередковано вдається до порівняння дітей.

Тому фронтальні заняття в сучасній педагогічній практиці вважаються менш продуктивними, аніж групові чи індивідуальні, оскільки нерідко відсувають на задній план центральну фігуру освітнього процесу – дитину. Пізнавальна діяльність не обмежується рамками заняття, вона є сутністю дитячого буття протягом дня. Почасти педагогам важко дотримуватися вимог режиму щодо тривалості занять.

Термін «*заняття*» існує тривалий час, зберігається він і в період модернізації дошкільної освіти, проте сучасне його тлумачення є ширшим, воно набуло варіативності. Ми пояснюємо ним будь-яку зайнятість малюка: самостійну або з ровесниками, за умови педагогічного впливу педагога чи без нього, заплановану чи спонтанну, з проявами зовнішньої активності чи само занурення. Тож розуміємо його так:

- процес самоорганізації дитини для якоїсь діяльності (гра, спостереження, роздуми);
- форма зайнятості двох чи більше дітей будь-якою діяльністю, що потребує сконцентрованості уваги, зосередженості погляду, розвитку сюжетної дії, розгортання дослідницької діяльності;
- результат організації діяльності дітей дорослими.

Зазвичай, організована педагогом життєдіяльність (колективна чи групова) набуває прояву в таких заняттях, що мають визначений часовий відрізок, локалізоване місце, використання певного обладнання, інструментів, наочності тощо. Колективна організація дітей виправдана тоді, коли періодично йдеться про створення спільного продукту творчої мовленнєвої, образотворчої активності, обмін враженнями чи результатами індивідуальної, групової діяльності тощо.

Проте ефективнішим видається результат, якщо педагог буде вдаватися до мінімізації кількості задіяних дітей на занятті, його тривалості та його змістового наповнення. Виникає явище міні-занять, що не регламентовані в часі, не підпорядковані режиму. Саме вони спонукають урахувати міру зацікавленості, інтересу дітей, дозувати інформацію чи завдання, розведення в часі того змісту, який за умов традиційності мав би означені часові рамки.

За такого підходу тривалість більшості занять значно зменшується, а кількість зростає.

Мінімізуються вони за поставленою метою, за кількістю дітей, за прийомами й методами, за обсягом матеріалу й посібників. У цьому випадку доцільніше говорити про ритм життєдіяльності, де протягом дня змінюються короткі фази активності й спокою, де кожна дитина, маючи свій ритм, вчиться узгоджувати його з ритмом групи однолітків. Природний ритм характеризується коливанням від однієї полярності до іншої, повторенням подібного, створює і дихає простором [2; 3].

Тривалість кожного міні-заняття має не перевищувати межі виникнення й утримання інтересу дітей. Не має потреби в залученні до такої діяльності всієї групи вихованців, доцільніше орієнтуватися на невелику підгрупу дітей, які виявили бажання, інтерес до конкретного виду діяльності (індивідуально-груповий спосіб організації). Кількість таких занять, їх змістове наповнення обумовлюються професійною підготовленістю педагога, варіюванням завдань та шляхів їх виконання. Якщо змістового матеріалу, форм і видів роботи вдосталь, а інтерес дітей не спадає, то окрема тема може розглядатися протягом кількох днів, проростаючи в тій чи іншій діяльності. Це не тільки дозволить різнобічно її розкрити, зануритися в проблему, а й обрати такі способи, такий час, визначити таку тривалість, щоб урахувати бажання, наміри, уподобання кожної дитини. Зауважимо, що кількість міні-занять не замінює і не перекриває інші види, форми педагогічного впливу, не збільшує в часі тривалість організованого пізнавального процесу. Навпаки, міні-заняття вивільняють час для самостійного пізнання, дослідження, вибору часу й місця виконання завдання-пропозиції, надають можливість дитині вдатися до самодозування інформації, до самостійного вибору діяльності, партнерів. Зміст міні-занять проникає в усі сфери життєдіяльності, змістові лінії, забезпечуючи та відбиваючись у всіх видах активності особистості.

Періодично доцільно вдаватися й до фронтального способу організації. Захоплення, здивування, концентрування уваги, думки більшості чи й усієї групи дітей протягом кількох хвилин цілком можливе й достатнє для того, щоб запрограмувати подальшу активність, що буде проявлятися протягом дня чи й кількох днів. Це запитання-завдання, що потребують індивідуальних зусиль кожного без винятку, проте час, тривалість, обсяг зусиль, які вкладе дитина в цю роботу, більшою мірою залежать від неї самої.

Міні-заняття можуть бути:

- спланованими й спонтанними (не запланованими заздалегідь, без попередньої підготовки), ситуативними;
- фіксованими в часі або ж такими, тривалість яких регулюється інтересом і бажанням дітей;
- індивідуальними, груповими, фронтальними;
- ініційованими дітьми чи педагогом;
- синтезованими за видами (розповідання казок, розігрування сюжетів фольклорних форм, описування емоційного змісту ситуації спілкування дійових осіб, характеру персонажів);
- варіюваними в змінності видів діяльності (ігрова, пізнавальна, музична, театральна, спілкування тощо).

Самостійна діяльність як процес самоорганізації дитини чи кількох дітей домінує в сучасному дошкільному просторі. Самостійна розвивально-пізнавальна життєдіяльність – це та природно-прийнятна форма, що враховує бажання, наміри, інтереси, вподобання кожної дитини й підказує педагогам вектор її індивідуального розвитку. Самостійна гра, спостереження, роздуми, усамітнення – ті прояви індивідуальної зайнятості, що допомагають дитині пізнати не лише навколишній світ, а й себе в ньому, тому не потребують утручання ні дорослого, ні ровесника. Старших дошкільників для реалізації свого задуму чи пропозиції педагога варто спонукати до вільного та самостійного вибору виду, форми діяльності, матеріалу, змісту, партнерів.

Висновки. Різні способи і форми організації життєдіяльності дошкільника набувають поширення завдяки своїй ефективності в збереженні особистісного простору дитини, а тому повинні домірно й доцільно використовуватися в дитячому бутті. Одним із першочергових завдань є створення повноцінних, сприятливих умов для самостійної діяльності дитини, забезпечення особистісної свободи, ініціативності та активності. Проблема створення індивідуальної програми розвитку дитини та тактики її педагогічного супроводу потребує ретельного і глибокого дослідження.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К. : ЗМН, 1998. – 204 с.
2. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вищих навч. закладів / О. Л. Кононко. – К. : Освіта, 1998. – 255 с.

3. Вальдорфский детский сад сегодня / под ред. М.–Л. Компани, П. Ланга / пер. с немецкого С. Экс. – К. : Наирі, 2016. – 288 с.
4. Єфремова В. П. Вивчення організаційно-педагогічних умов профілактики негативних проявів у поведінці дошкільника в освітньому процесі ДНЗ / В. П. Єфремова. – Освіті, 2000. – С. 33–38.
5. Кононко О. Л. Психологічні основи становлення особистості дошкільника (Системний підхід) / О. Л. Кононко. – С. : Стилос, 2000. – 336 с.
6. Сучасне заняття в дошкільному закладі : навчально-методичний посібник / [за ред. Н. В. Гавриш, О. О. Ліннік, Н. В. Губанова]. – Луганськ : Альма-матер, 2017. – 496 с.
7. Витоки здоров'я дитини : тематичний збірник праць / упоряд. А. А. Волосюк; за заг. редакцією Л. А. Шишолік. – Рівне : РОППО, 2014. – 91 с.

Гончаренко Алла Николаевна,
кандидат педагогических наук, доцент
Института последипломного педагогического
образования Киевского университета
имени Бориса Гринченко,
e-mail: Goncharenko08@bigmir.net

ОРГАНИЗАЦИЯ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА: ТЕНДЕНЦИИ ПРАКТИКИ И ВЕЛЕНИЯ ВРЕМЕНИ

В статье сопоставляются традиционно сложившиеся и современные практики организации бытия детей в условиях дошкольного образовательного учреждения. Выделяются противоречия, которые становятся причиной и обуславливают потребности изменений в дошкольном образовании. Обуславливается приоритет самоорганизации деятельности ребенка, его самостоятельного выбора над регламентированной и организованной взрослым деятельностью. Анализируются общепринятые термины, подходы и взамен предлагаются те, что отражают современные ориентиры. Значительное внимание уделяется занятию как наиболее распространенной форме организации детской жизнедеятельности. Рассматривается вариативность современных занятий, направленных на построение и сопровождение индивидуального вектора развития.

Ключевые слова: занятия, мини-занятия, организация процессов жизнедеятельности, ритм, самоорганизация.

Alla Goncharenko,
associate professor,
candidate of pedagogical sciences,
Kiev University named after Boris Grinchenko,
e-mail: Goncharenko08@bigmir.net

ORGANIZATION OF THE LIFETIME OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE: TRENDS OF PRACTICE AND AWAKE OF TIME

Introduction. *With the child's age, it develops as an active interaction of the individual with the environment. The sequential course of various activities regulates the alternation of activity and rest, knowledge of the environment and the use of previously acquired skills. The whole of the child's life is accompanied by various types of activities in which she acquires certain knowledge, her mental development, enrichment of forms of knowledge of the environment, assimilation of social experience, norms and rules of relations between people, socialization of the preschool child is carried out.*

Purpose. *Identify possible changes in the organization of the educational process in favor of creating a developing environment for the free and independent life of children; the transformation of precisely regulated fragmentary lessons into a variable continuous activity for the purpose of creating a coherent picture of the world for preschoolers.*

Methods. *Of analysis, comparison and generalization of scientific sources gave an idea of the relevance of the problem, the extent of its study; questioning of pedagogical workers allowed to find out the features and contradictions of regulated traditional classes.*

Results. *The results testify to the difficulty of implementing a personally oriented model of preschool education through the spread of traditional frontal classes practice. Instead, an individual group method for organizing mini-classes is proposed, taking into account the desires, intentions, and preferences of each child.*

Originality. *Self-developmental-cognitive livelihoods - this is a naturally acceptable form, which prompts*

educators the vector of individual development of the child.

Conclusion. *Different ways and forms of life-saving preschool children serve to preserve his personal space, to ensure freedom of choice, initiative and activity.*

Key words: *occupation; mini classes; organization of vital processes; rhythm; self-organization.*

References

1. Bex I. D. Osoby`stisno zoriyentovane vy`hovannya / I. D. Bex. – K. : ZMN, 1998.
2. Kononko O. L. Social`no-emocijny`j rozvy`tok osoby`stosti (v doshkil`nomu dy`ty`nstvi) : navch. posib. dlya vy`shhy`x navch. zakladiv / O. L. Kononko. – K. : Osvita, 1998. – 255 s.
3. Val`dorfsky`j detsky`j sad segodnya / pod red. M.–L. Kompany`, P. Langa / per. s nemeczkogo S. Экс. – K. : Nay`ry, 2016. – 288 s.
4. Yefremova V. P. Vy`vchennya organizacijno-pedagogichny`x umov profilakty`ky` negaty`vny`x proyaviv u povedinci doshkil`ny`ka v osvitr`omu procesi DNZ / V. P. Yefremova. – Osviti, 2000. – S. 33–38.
5. Kononko O. L. Psy`xologichni osnovy` stanovlennya osoby`stosti doshkil`ny`ka (Sy`stemny`j pidxid) / O. L. Kononko. – S. : Sty`los, 2000. – 336 s.
6. Suchasne zanyattya v doshkil`nomu zakladi : navchal`no-metody`chny`j posibny`k / [za red. N. V. Gavry`sh, O. O. Linnik, N. V. Gubanova]. – Lugans`k : Al`ma-mater, 2017. – 496 s.
7. Vy`toky` zdorov`ya dy`ty`ny` : tematy`chny`j zbirny`k prac` / uporyad. A. A. Volosyuk; za zag. redakciyeyu L. A. Shy`sholik. – Rivne : ROIPPO, 2014. – 91 s.

Отримано редакцією 13.10.2017 р.

УДК 378.147

Людмила Петрівна Загородня,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
дошкільної педагогіки і психології, докторант
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: l.zagorodnya69@gmail.com

ЯКІСТЬ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЯК КОМПОНЕНТ ІМІДЖУ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті висвітлено питання забезпечення якості освіти як вагомого складника іміджу дошкільної установи. Подано сутнісний аналіз основних дефініцій. Здійснено аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми якості освіти і дошкільної зокрема. Представлено порівняльну характеристику показників і критеріїв якості освіти в дошкільному закладі. Виокремлено низку засобів, що впливають на забезпечення якості освітніх послуг у дошкільному навчальному закладі. Закцентовано увагу на найбільш вагомих чинниках впливу на якість дошкільної освіти. Окреслено перспективи подальших наукових розвідок з означеної проблеми.

Ключові слова: *освіта, дошкільна освіта, якість освіти, якість дошкільної освіти, імідж дошкільного навчального закладу, показники і критерії якості дошкільної освіти, чинники і засоби забезпечення якості дошкільної освіти.*

Постановка проблеми. Проблема якості освіти – одна з центральних у сучасній освітній політиці і науці, бо вона пов'язана з вирішенням комплексу завдань, спрямованих на розвиток особистості, її підготовку до життя у швидкозмінливому і суперечливому світі, особистості з високими моральними устремліннями та мотивами до творчої діяльності.

У новому Законі України «Про освіту» зазначено: метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок.

Розвиток дошкільної освіти залишається одним із пріоритетних напрямів державної політики в галузі освіти. Основними завданнями цієї ланки державою визначено створення належних умов для отримання дітьми якісної дошкільної освіти, забезпечення дієвості особистісно орієнтованої освітньої системи та реалізація принципів демократизації, гуманізації та індивідуалізації, інтегративності